

PERSPECTIVELE EVOLUȚIEI RELAȚIILOR ROMÂNNO-MAGHIARE ȘI MODELUL RECONCILIERII FRANCO-GERMANE

Chestiunea privind evoluția probabilă, perspectivele relațiilor româno-maghiare pot fi abordate din mai multe puncte de vedere. Problema poate fi analizată din perspectiva influenței exercitate asupra *politicii interne* a celor două țări, ținând seama în mod deosebit de pericolul pe care îl reprezintă pentru procesul consolidării democrației aspectele încă discutabile ale trecutului comun și prejudecățile legate de acestea, precum și de șansele ca aceste controverse să fie exploatare de unele forțe politice în scopuri egoiste. Pe de altă parte, problema poate fi abordată sub aspectul influenței asupra *securității regionale*, analizând evoluția relațiilor dintre cele două țări după cotelura din 1989, precum și rolul pe care l-a jucat geopolitica în evoluția acestor relații, sau influența pe care au avut-o diferitele organizații internaționale. În fine, problema se poate ridica și din punctul de vedere al *maghiarimii din România*, aflată la mijloc, care, deși se împuținează rapid, mai numără în prezent un milion și jumătate de suflete. Iar în strânsă legătură cu asta, chestiunea poate fi abordată și din perspectiva șanselor de susținere a caracterului multicultural al societății din România.

Argument

Inițiativa care a generat luările de poziție publicate în prezentul volum este în strânsă legătură mai ales cu ultima perspectivă semnalată mai sus: bogăția culturală a societății din România, activismul și angajarea față de perspectivele politicii minoritare, nu prea încurajatoare pentru maghiarimea din România, stau în arierplanul acestei inițiative specifice societății civile. Ceea ce nu înseamnă, firește, că inițiatorilor le-ar fi indiferent efectul problemei abordate asupra perspectivelor democrației interne sau a securității regionale. Dimpotrivă, una dintre ipotezele care așteptă să fie dezmințită, dar care nu poate fi expusă ca posibilitate din capul locului, este că ajungerea la liman a relațiilor interstatale româno-maghiare și, în același timp, consolidarea democratică a celor două țări și întărirea securității regionale sunt propriu-zis *condiționate* de scurgerea maghiarimii din România și lichidarea ei treptată ca factor politic. Ancheta organizată în comun de Liga Pro Europa și Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală a încercat să verifice, printre altele, dacă evoluția relațiilor interstatale româno-maghiare are suficiente resurse spirituale care ar putea fi capabile să ofere o alternativă viabi-

lă față de rivalizarea logicilor de stat național, a căror afirmare accentuată anteproiectează în prezent acest fel de „soluție”.

Cele două organizații civile consideră că în cursul ultimilor 80 de ani societatea românească a trecut din punct de vedere etnic, lingvistic și cultural printr-un proces puternic de omogenizare, în urma căruia proporția oficială a minorităților față de totalul populației s-a redus la aproape o treime: în timp ce în 1930 era în jur de 30%, în 2002 a ajuns la 10%. Cauzele acestui proces sunt, desigur, complexe: un rol semnificativ l-a avut persecuția evreilor și Holocaustul, apoi – după încheierea celui de-al doilea război mondial – ideologia vinovăției colective, care a lovit îndeosebi germanii și, în fine, deceniile comunismului din România, amalgamat cu naționalismul, în care politica antiminoritară și de omogenizare a fost ridicată la rangul politicii de stat. După care au urmat valurile masive de emigrare – ale comunității evreiești din România, cândva la răspântia anilor '60-'70, iar al minorității germane prin anii '70-'80 –, care au făcut ca aceste grupe etnice să se reducă la dimensiuni practic simbolice. După toate semnele a venit rândul maghiarimii din România: față de situația ei cu zece ani în urmă, în 2002 a numărat cu peste 200.000 de suflete mai puțin. Dispoziția pentru migrare și tendințele demografice înregistrate de specialiști anteproiectează prăbușirea spectaculoasă în continuare a numărului maghiarilor din România.

Nu începe îndoială că la împușinarea dramatică a maghiarimii din România contribuie în măsură sporită efectul aspirării acesteia de către Ungaria. Pe lângă diferența ritmului de evoluție post-1989 dintre țara-mamă și România – care a avut ca rezultat generalizarea opiniei împărtășită de mulți maghiari din România că azi în Ungaria, cu tot atâta muncă, se poate atinge un nivel de trai mult mai ridicat decât în România, iar în condițiile unei societăți mai bine organizate, cu un aparat de stat mai eficient și servicii sociale de nivel mai înalt, calitatea vieții este mai bună –, o urmare particulară este că mai nou chiar procesele europene dau un nou avânt efectului aspirării de către țara-mamă. După ce Ungaria, ca membră a Uniunii Europene, a devenit parte a unui spațiu care permite fluxul liber al forței de muncă, este la îndemână ca golurile în anumite domenii de activitate lăsate în urmă de forța de muncă maghiară care migrează spre Vest să fie umplute cu părți ale națiunii maghiare care trăiesc în țările vecine. Semnele acestui fenomen se arată deja, la puțin timp după integrarea Ungariei în UE, și s-ar părea că în atmosfera publică dezvoltată prin tendințele caracterizate mai sus ale disponibilității pentru migrație, pe nimeni nu deranjează faptul că la nivele inferioare ale aparatului de stat ungar practica perseverenței în încurajarea imigrării maghiarilor de dincolo de hotare se află în contradicție flagrantă cu principiile politicii naționale și de vecinătate ale Ungariei, conform cărora țara-mamă are interesul să sprijine părțile de națiune rămase în țările vecine, în scopul dăinuirii și pro-

pășirii lor pe pământul natal.¹ Deși e greu de măsurat cu mijloace sigure, asupra strategiilor de emigrare ale maghiarilor din România în ultimul timp exercită o influență serioasă printre altele și faptul că resursele luptei politice par să fie pe cale de epuizare. Lupta pentru drepturile minorităților prin mijloace parlamentare nu promite – cel puțin în termen scurt – atingerea acelor scopuri pe care reprezentanța politică a maghiarimii din România le-a fixat ca indispensabile pentru dănuirea pe termen lung a comunității: oglindirea în Constituție a caracterului de co-națiune – constitutivă de stat – a comunității maghiare, autonomia teritorială pe bază etnică a Secuimii, autonomia culturală pentru acea parte a maghiarimii care nu trăiește în comunități compacte și universitatea de limbă maghiară independentă, finanțată de stat.

Pare evident că pentru contrabalansarea tendințelor care fac să crească pofta de emigrare ar fi strict necesară voința politică la nivel înalt, efortul coordonat al unor persoane influente în câmpul decizional. Pentru ca o coordonare de asemenea nivel să fie posibilă, ar fi necesar înainte de toate ca cei ce procedează în numele părții române să nu considere maghiarimea din România ca o sursă de pericol potențial recurent și, în consecință, să nu respingă revendicările juste formulate de ea, pe motivul că acestea sunt incompatibile cu interesele statului român. Iar toate acestea ar presupune, evident, nu mai puțin decât că unii actori politici suficient de influenți ar proceda metodic la lichidarea, pe de o parte, a prejudecăților care împovărează încă de ambele părți relația, și la contrabalansarea, pe de altă parte, a circumstanțelor care se reproduc cu îndârjire, care constrâng alte și alte generații din ambele țări – potrivit semnelor, și după 1989 – ca în conceptele impuse lor de către viziunea istoricistă dominantă să descopere pentru uzul lor, iarăși și iarăși, „insolubilitatea” problemei româno-maghiare. Un posibil exemplu al modului în care se poate persevera în acest scop este oferit de Oficiul Franco-German pentru Tineret (OFA/DFJW)² se fac de patru decenii încoace încercări repetate.

Ce s-a întâmplat până acum

Oricât de paradoxal ar părea, în baza celor de mai sus trebuie să ținem seama de faptul că pentru prima oară în cursul istoriei interesele politicii naționale ale Ungariei și României par să coincidă: nevoia de forță de muncă calificată a țării-mamă, vorbitoare de limba maghiară, pe de o parte, iar pe de altă parte faptul că obiectivele politice ale maghiarimii din România, care reprezintă încă o forță politică însemnată, sunt incompatibile – cel puțin pe

¹ Se cuvine precizat aici că această tendință de orientare masivă spre oportunitățile din Ungaria a unei părți însemnate a minorității maghiare din România s-ar putea modifica pe termen mediu, în eventualitatea îmbunătățirii semnificative a situației economice a țării și, implicit, a comunității maghiare în ansamblul ei.

² Pentru detalii, a se vedea studiul semnat de Monica Robotin și Petra Szávics din prezentul volum.

termen scurt – cu strategiile statului român de construire a națiunii, par să confirme alternativa avantajoasă pentru ambele părți, anume că soluția este mutarea treptată, dar de fapt în masă, a maghiarimii din România în Ungaria. În această variantă, ambele state reușesc să valideze în avantajul propriu logica statului național: Ungaria poate să mențină omogenitatea cerută de caracteristica statului național chiar în condițiile tendințelor demografice negative, iar România reușește să facă un nou pas important în direcția eliberării de consecințele greu de administrat ale divizării culturale, care implică, după cum am văzut, și un grad ridicat de mobilizare politică (cel puțin în cazul maghiarilor din România) și, totodată, un nou pas important în direcția unei mai accentuate omogenități etnice, lingvistice și culturale.

Din punctul de vedere al inițiativei civile angajate pentru susținerea bogăției culturale a societății române și dănuirea minorității maghiare din România par justificate așadar următoarele întrebări: Trebuie într-adevăr să avem în vedere că despre reconcilierea istorică româno-maghiară nu se poate vorbi atâta timp cât comunitatea maghiară din România reprezintă o forță politică influentă în România? Se poate imagina o variantă a reglementării relației româno-maghiare care nu impune drept condiție, respectiv nu are ca rezultat lichidarea minorității maghiare din România?

Înainte de a trece la aprecierea răspunsurilor la întrebările de mai sus, care pot fi evidențiate din luările de poziție în cadrul anchetei ce stă la baza volumului de față, pare a fi necesar să trecem în revistă ce s-a întâmplat după 1989 în istoria relațiilor româno-maghiare. Împărțim scurta noastră recapitulare grupând-o în jurul a patru categorii: evenimentele mai importante ale relației interstatale, reacțiile politicii înțelese în sens mai larg, respectiv ale diferiților actori politici, inițiativele societății civile și momentele mai însemnate ale dialogului dintre intelectuali. Deși, cu siguranță, ar fi o greșeală subestimarea inițiativelor de până acum și a meritelor efortului făcut de către diferiți actori în interesul lichidării prejudecăților care împovărează relația româno-maghiară, toate rămân departe de necesități – atât din punctul de vedere al perspectivei concepției, cât și al eficacității inițiativelor. Iar unele faze ale evoluției relațiilor pot fi socotite ca dovezi grăitoare ale dimensiunii prejudecăților și suspiciunii reciproce, de care trebuie încă să ținem seama.

Evenimentele marcante ale configurării relației interstatale au fost semnarea, în 1996, la Timișoara, a tratatului de bază și polemica în jurul Legii Statutului, respectiv ecoul acesteia după acordul Orbán-Năstase, încheiat în decembrie 2001.³ Deși nu poate fi considerat ca eveniment interstatal în sens

³ Se cuvine precizat aici că deși au fost mai puțin vizibile, un impact important asupra evoluției relației interstatale au avut și inițiativele de cooperare ale ministerelor apărării, respectiv ale internelor din cele două țări, care au apărut la scurt timp după evenimentele din decembrie 1989, și care s-au materializat, printre altele, în numeroase forme de cooperare între forțele armate ale celor două state, normalizarea controlului la frontieră, deschiderea unor puncte noi de trecere a graniței etc, uneori într-o flagrantă contradicție cu atmosfera generală ce caracteriza relațiile oficiale la nivel înalt.

strict, în normalizarea relațiilor româno-maghiare a avut un rol important participarea UDMR la coaliția guvernamentală în timpul mandatului 1996–2000, respectiv intrarea României în NATO, în 2003; ambele evenimente au slăbit pozițiile acelor care din 1989 s-au străduit – uneori nu chiar fără rezultat – să-și făurească un capital politic din născocitul „pericol maghiar”.⁴

Evenimentele din perioada pregătirii tratatului de bază merită să fie amintite pe scurt, fie și numai pentru că președintele Ion Iliescu, în august 1995, într-un punct mort al seriei de tratative târăgănite din 1992, a încercat să aducă din nou pe ordinea de zi problema reglementării neînțelegerilor româno-maghiare, referindu-se în acest context la modelul reconcilierii franco-germane. După cum au arătat analiștii Centrului de Studii Internaționale de la București, interpretarea pe care președintele statului a asociat-o cu modelul de reconciliere franco-german, precum și modul în care a încercat să o valideze în contextul reconcilierii româno-maghiare erau radical opuse spiritului documentelor determinante pentru relația franco-germană, în special cu declarația ministrului de externe francez Robert Schuman, dată publicității în 9 mai 1950, considerată ca unul dintre documentele de bază care au condus la apariția Comunității Europene.⁵ În timp ce Schuman a luat atitudine privind problemele viitorului comun în spiritul reconcilierii cu istoria, Ion Iliescu și-a formulat apelul pentru reconciliere în contextul unei manifestări cu tentă antimaghiară accentuată – aniversarea a 55 de ani de la Dictatul de la Viena din 1940 –, indicând drept condiție din partea română acceptarea de către partea ungară a problemei minorității maghiare din România ca fiind o chestiune de ordin strict intern.⁶ Față de asta, tratatul de bază semnat în septembrie 1996 și ratificat în scurt timp după aceea de Parlamentul Român contează drept un însemnat pas înainte. Textul acordului stabilește pentru prima oară că problema minoritară nu este considerată de către părți ca ținând de sfera suveranității statului, ci ca un aspect al colaborării interstatale. Acordul se ocupă în detalii de drepturile și protecția minorităților, conținând practic în totalitate cadrul principal și posibilitățile prevăzute în tratatul franco-ger-

⁴ Abordarea noastră se limitează la acele evenimente care din punctul de vedere al sistemului de relații tripartit, țara-mamă – minoritate – națiune majoritară și în interiorul acestuia au o însemnătate deosebită, respectiv au luat naștere la inițiativa uneia dintre părți. Asta nu înseamnă, firește, că analiza ar încerca să diminueze influența pe care au exercitat-o asupra desfășurării relației româno-maghiare Consiliul Europei, Înaltul Comisar pentru Minorități al OSCE sau alte organizații internaționale. Cu privire la rolul acestora vezi István Horváth: *Facilitating Conflict Transformation. Implementation of the Recommendations of the High Commissioner on National Minorities to Romania, 1993-2001*, Hamburg: CORE Working Paper 8, 2002.

⁵ Vezi pe această temă studiul semnat de Monica Robotin și Petra Szávics din prezentul volum.

⁶ Pentru alte detalii privind punctul de vedere al Centrului Internațional de Studii, vezi: Gabriel Andreescu, *Ruleta. Românii și maghiarii, 1990 – 2000*, Iași: Polirom, 2001, p. 180 – 188.

man din 1963 și ceea ce a realizat Oficiului Franco-German pentru Tineret (OFAJ/DFJW) în cei 40 de ani care au trecut de atunci.⁷

Legea maghiară a statutului și polemica dezvoltată în jurul ei este un capitol special din istoria recentă a relației româno-maghiare. Despre acest demers al statului ungar, complicat la origine, care ocupă un loc special în istoria politicii interne, respectiv naționale maghiare, am putea spune – reducându-l la un singur aspect al său – că s-a manifestat prin el nemulțumirea părții maghiare față de randamentul politicii minoritare din România la finele primului deceniu de după coterură și neîncrederea care poate fi pusă în legătură cu imposibilitatea aplicării celor fixate în tratatul de bază. Ca țară întărită regional datorită performanțelor economice și succeselor pe calea integrării, după decenii la rând, Ungaria s-a pronunțat pentru prima dată de pe poziția inițiatorului, apelând la măsuri politice unilaterale.⁸ Reacția părții române a fost pe măsură. Într-o publicație în limba engleză, mobilizând, sub îndrumarea lui Adrian Năstase, un aparat spectacular, putem citi, de exemplu, că *Declarația de Acord* semnată în decembrie 2001 de către prim-miniștrii Orbán și Năstase a readus „pe drumul dialogului bilateral autentic” relația româno-maghiară întemeiată pe spiritul tratatului de bază, înainte de a fi suferit derapajul pricinuit de gestul unilateral al adoptării Legii statutului.⁹

De atunci, relația interstatală, respectiv interguvernamentală româno-maghiară, poate fi considerată deosebit de bună, dacă privim retrospectiv timp de câteva decenii. Că nu chiar totul este în ordine, că în adâncuri există, în ciuda aparențelor, diferențe de concepție, o dovedește ultima scrisoare deschisă adresată de Adrian Năstase lui Viktor Orbán. În această scrisoare, primul ministru al României îi reproșează liderului opoziției politice maghiare, pe un ton destul de tăios, afirmațiile sale anterioare în legătură cu situația minorității maghiare din România.¹⁰

⁷ Textul celor două tratate poate fi citit în anexă. Cu privire la importanța tratatului de bază româno-maghiar: Corneliu Liviu Popescu: „Protecția minorităților naționale prin tratatele de bază ale României cu vecinii săi”, în Pieter van Dijk (ed): *Protection of Minority Rights Through Bilateral Treaties. The Case of Central and Eastern Europe*, The Hague–Boston–London: Kluwer Law International, 1999.

⁸ Bárdi Nándor: *Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határontuli magyarság kapcsolattörténete*, Pozsony: Kalligram Könyvkiadó, 2004, p. 147-208.

⁹ Adrian Năstase, Raluca Miga-Beșteliu, Bogdan Aurescu, Irina Donciu: *Protecting Minorities in the Future Europe. Between Political Interest and Interventional Law*, București: Monitorul Oficial, 2002, p.198.

¹⁰ În scrisoare, printre altele, putem citi următoarele: „Nu vreau să creez impresia că România ar avea merite în timp ce alții ar avea lipsuri, dar sunt dezamăgit să constat limbajul confrunțitional, naționalist al mesajelor dumneavoastră de la Tușnad deși astăzi, în România, indiferent de etnie, oamenii dialoghează pașnic și deschis, gândesc în spirit european. Sunt profund mâhnit să constat radicalismul discursului dumneavoastră, negarea normalității și armoniei etnice din România. Nu doresc, domnule Orbán, ca România să fie lăudată cu orice preț, dar nici nu pot admite ca eforturile pe care le-am făcut până acum să fie ignorate sau,

Pe lângă evenimentele politicii mari, au avut loc numeroase manifestări, organizate cu mai mult sau mai puțină regularitate, care au încercat direct sau indirect să influențeze concepția actorilor influenți ai vieții politice românești, în interesul normalizării relației româno-maghiare. Un rol deosebit în acest sens au avut inițiativele fundației americane Project on Ethnic

mai rău, să se susțină că ele nu există și că nu există democrație în România. (...) Nu poate fi acceptat ca minoritatea maghiară din România sau orice minoritate să devină obiectul disputelor politice din statul înrudit, pentru a răspunde unor ambiții politicianiste. Nu este firesc să fie întreținute teme false, pe seama relațiilor interetnice dintr-un stat vecin, chiar dacă, aparent, ele creează capital politic. Mai devreme sau mai târziu, oamenii își vor da seama de fragilitatea unor asemenea teme și vor remarca notele lor stridente. Să nu uităm că Europa a respins forma inițială a Legii maghiarilor din statele vecine Ungariei, tocmai datorită stridențelor sale naționaliste, prin care se acorda un statut special, separat minorității față de majoritate.” Sursă: pagina de Internet a Guvernului României, *Discursuri, declarații, mesaje, interviuri, luări de poziție*; Emitent: Guvernul României – Purtătorul de Cuvânt al Guvernului, la data de 29.07.2004, la următoarea adresă: <http://www.gov.ro/presa/afis-doc.php?idpresa=29922&idrubricapresa=2&idrubricaprimm=&idtema=&tip=2&pag=1&dr=>

Nu avem cunoștință de faptul că la scrisoarea deschisă a primului ministru ar fi sosit un răspuns oficial. Pe site-ul Fidesz se poate citi în legătură cu asta o știre a agenției MTI, datată la 29 iulie 2004: „Zsolt Németh, șeful cabinetului afacerilor externe al fracțiunii Fidesz, joi a calificat drept neobișnuit faptul că primul-ministru român, Adrian Năstase, a dat publicității scrisoarea sa adresată lui Viktor Orbán, înainte ca destinatarul să o fi primit: „este neobișnuit procedul primului-ministru român, care, nerespectând regulile fundamentale ale eticii diplomatice, publică o scrisoare înainte de a fi fost primită de către destinatar” – a spus el. În declarația sa de joi seara, Zsolt Németh a accentuat: după părerea lui, primul-ministru român greșește acuzându-l pe Viktor Orbán de campanie politică internă, în baza discursului său. „La guvernare și în opoziție deopotrivă, Fidesz a reprezentat aceleași concepții pe care Viktor Orbán le-a enunțat la Tușnad-Băi” – a conchis el. Față de asta – a mai spus Németh – procedul șefului guvernului român se poate explica prin campania electorală. El încearcă să întărească pozițiile zdruncinate ale partidului său cu ocazia alegerilor locale, prin naționalism și antimaghiarism”. Cu privire la intenția de aderare a României la UE, Zsolt Németh a atras atenția: îndeplinirea criteriilor de la Copenhaga și ale aderării diferă de îndeplinirea planurilor cincinale de altădată. „Criteriile politice trebuie satisfăcute în mod curent.” După părerea politicianului, în ultimul timp s-a adevărat că, din păcate, legea electorală română este antidemocratică și discriminativă. El a adăugat că în scurt timp și comisia de la Veneția își va exprima punctul de vedere în legătură cu asta. Zsolt Németh a mai spus că autonomia este acel instrument european al asigurării drepturilor minoritare, fără de care dezvoltarea democratică a României nu poate fi deplină. „Voința unanimă a unui milion și jumătate de oameni nu poate fi măturată de pe masă” – a conchis el, adăugând că Fidesz sprijină, a sprijinit și în trecut aderarea României la UE. Sursă: <http://www.szabad-europa.hu/online/menn/hirlap/legfrissebb/nemeth-0729.html>. Tot pe site-ul Fidesz, la o întrebare în legătură cu această chestiune adresată lui, Zsolt Németh a răspuns: „Trebuie să mărturisesc bărbătește că eu pur și simplu nu înțeleg la ce s-a gândit șeful

Relations, care cu începere din 1993 a organizat în mai multe rânduri întâlniri tematice, cu participarea personalităților de seamă ale elitei politice românești și ale minorității maghiare din România. Dintre acestea merită să fie menționată întâlnirea de la Neptun, în iulie 1993, în cadrul căreia câteva personalități mai importante ale celor două părți au încercat, la inițiativa organizatorilor, să apropie punctele de vedere, participând la o consfătuire extraordinară, fără mandat. Deși evenimentul a avut valoarea unui mesaj important pentru publicul din România grevat de prejudecăți, participanții ambelor părți au fost izolați în sânul organizațiilor lor politice, iar din partea maghiară, în gândirea publică minoritară ideea compromisului politic oportunist este legată de atunci de „întâlnirea de la Neptun”. Dificultățile apropiării punctelor de vedere s-au reliefat și la Conferința de la Atlanta, care a avut loc în februarie 1995 la Carter Center, cu participarea reprezentanților de nivel înalt ai elitei politice române și maghiare din România. Consfătuirea la care a încercat să medieze fostul președinte american Jimmy Carter s-a încheiat fără rezultate, scoțându-se în relief imposibilitatea armonizării intereselor. În afară de aceste două inițiative cu prea puține rezultate, Proiect on Ethnic Relations a organizat mai multe consfătuiri utile, pe diverse teme, cu participarea unor ziariști, experți, funcționari în administrația publică și a contribuit la elaborarea unor convenții premergătoare alegerilor, vizând eliminarea retoricii naționaliste din campaniile electorale.

Acest rol de influențare a actorilor publici – și în general a gândirii publice din România – a fost asumat și de unele organizații civice, ca de exemplu Grupul pentru Dialog Social (GDS) și Comitetul Helsinki Român (APADOR-CH) cu sediul la București, Liga Pro Europa de la Târgu Mureș, Asociația pentru Dialog Interetic, Asociația de Prietenie *Korunk* și Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, toate acestea din urmă având sediul la Cluj.

După o primă consfătuire memorabilă, care a avut loc în noiembrie 1992, GDS a revenit în mai multe ocazii asupra diverselor aspecte ale dezbaterii româ-

governului român. În Ungaria nu este în prezent campanie electorală, respectiv chiar dacă ar fi, acele organizații politice care obișnuiesc să ia atitudine pe scena politicii interne în interesul maghiarilor de dincolo de hotare sunt azi în majoritatea lor foarte marginale. Prin urmare, MIÉP (Partidul Maghiar al Dreptății și Vieții) și alte forțe asemănătoare nici nu mai pot să-și mărească sprijinul pentru cauza maghiarilor de dincolo de hotare, ci dimpotrivă: conform analiștilor, retorica antimaghiară de dincolo de hotare este mult mai eficientă pe timp de campanie. Am văzut asta și în 2002, când socialiștii au folosit în campanie pericolul imigrării a 23.000.000 de români, sau, ca și acum, când spun că dubla cetățenie va mina sistemul de servicii sociale din Ungaria. Deosebirea constă în faptul că în România într-adevăr, este campanie, ceea ce din punctul de vedere al lui Năstase este deosebit de important, căci a anunțat că el ar dori să fie președintele statului și în mod vizibil a pus la bătaie retorica specifică partidelor nomenclaturii. Am impresia că în ce privește scrisoarea, suntem martorii oculari ai acesteia”. Sursă: http://www.szabad-europa.hu/online/menu/hirlap/interju/nemeth_0905.html

no-maghiare, asigurând – într-un săptămânal de limbă română care mult timp s-a bucurat de notorietate (22) – publicitatea pentru abordările echilibrate ale problemei, deși acestea nu totdeauna au satisfăcut așteptările maghiarilor.

În momentele mai importante de cotitură ale dezvoltării relației româno-maghiare, APADOR-CH a contribuit cu analize profesioniste temeinice, bine documentate, la modelarea concepției protagoniștilor.

În interesul lichidării prejudecăților care împovărează relația româno-maghiară, Liga Pro Europa a organizat la modul – poate – cel mai metodic și mai perseverent conferințe, convorbiri la masa-rotundă, universități de vară și a editat o serie întreagă de publicații în legătură cu diferite aspecte ale problemei. În anii 1990-1997 Liga a fost co-organizator al Universității de Vară de la Bálványos (mai târziu de la Tușnad), care a pornit ca un forum promițător al dialogului dintre politicienii români și maghiari, dar în ultimii ani – datorită adoptării treptate a unui comportament oarecum ostentativ din partea participanților maghiari – și-a pierdut în bună parte această funcție, devenind unul din evenimentele importante, tradiționale, ale maghiarimii din România, la care participarea română este din ce în ce mai neînsemnată.

Asociația de Prietenie *Korunk* a inițiat la mijlocul anilor 1990 o serie de studii sociologice, în scopul cercetării metodice, exacte, a evoluției relației româno-maghiare, pentru ca rezultatele anchetelor să îndrepte spre un teren mai documentat participanții la dezbateră româno-maghiară și să prevină înstăpânirea punctelor de vedere care exploatează lipsa informațiilor sigure. Cercetările efectuate pe un eșantion reprezentativ la nivel național, repetate de trei ori în anii 1994-1996, au reliefat puternic deosebirile dintre opțiunile etno-politice sprijinite de români și de maghiarii din România.¹¹

Strădania de la mijlocul anilor '90 a Asociației de Prietenie *Korunk* este reprezentată din 2000 încoace și de către Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, care a inițiat o serie de publicații menite să pună în lumină diversele aspecte ale problemei precum și rezultatele mai multor cercetări.¹²

¹¹ Vezi în legătură cu asta: Gabriel Bădescu, Mircea Kivu (ed): *Barometrul relațiilor etnice 1994–2002. O perspectivă asupra climatului interetnic din România*, Cluj-Napoca: CRDE, 2004 (în curs de apariție).

¹² Publicațiile editate până acum de către Centru: Lucian Nastasă, Levente Salat (ed): *Relațiile interetnice în România postcomunistă – cartea albă a conferinței „Modelul românesc al relațiilor interetnice. Ultimii zece ani, următorii zece ani*, București, 7–8 iulie, 2000”, Cluj-Napoca: CRDE, 2000; Andreea Andreescu, Lucian Nastasă, Andrea Varga (ed): *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țigani din România (1919–1944)*, Cluj-Napoca: CRDE, 2001; Viorel Anăstăsoaiei, Daniela Tarnovschi (ed): *Proiecte pentru Romii din România, 1990–2000*, Cluj-Napoca: CRDE, 2001; Andreea Andreescu, Lucian Nastasă, Andrea Varga (ed): *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945–1955)*, Cluj-Napoca: CRDE, 2002; Gabriel Andreescu: *Extremismul de dreapta în România*, Cluj-Napoca: CRDE, 2003; Ioaneta Vintileanu, Gábor Ádám (ed): *Poliția și comunitățile multiculturale din România*, Cluj-Napoca: CRDE,

Istoria dialogului româno-maghiar dintre intelectuali este după 1989 categoric spectaculară, deși judecând după rezultate putem spune că pare destul de modestă. Istoria începe cu consfătuirea intitulată „Dialog româno-maghiar. Intelectuali pentru reconcilierea istorică”, organizată la Budapesta, în perioada 19–20 martie 1990. Intelectuali de ambele părți, bucurându-se de stimă unanim recunoscută, s-au angajat pentru cauza apropierei în mod reciproc.¹³ Ca o ciudată grimasă a istoriei, concomitent cu această consfătuire s-au desfășurat evenimentele sângeroase de la Târgu Mureș, care, ca singurul conflict interetnic de mai mare amploare din spațiul central- și est-european, soldat cu violență și reclamând jertfe umane, a amânat pentru mult timp apropierea româno-maghiară.¹⁴

În rolul organismului care a insistat și a creat cadrul pentru dialogul intelectualilor găsim începând cu mijlocul anilor '90 Asociația de Prietenie *Korunk*, care a încercat să transmită spre societatea românească, în limba română, produsele gândirii publice maghiare și documentele mai importante, prin antologii (*Cumpăna*) și revista presei româno-maghiare (*Magyoproess* și *Sajtófókus*), în dorința de a media între publicul român și maghiar din România, până atunci cu desăvârșire izolat. Asociația a organizat și câteva întâlniri memorabile la Cluj, București, respectiv câteva locuri din Ungaria, dintre care una a fost onorată cu prezența sa și de președintele statului ungar.

Un capitol interesant al istoriei dialogului româno-maghiar între intelectuali este activitatea din anii 2000–2002 a grupării *Provincia*, care timp de trei ani a făcut posibil un schimb de idei la nivel ridicat în coloanele unei publicații editate paralel în limba română și maghiară, cu conținut identic. Felul în care această inițiativă și-a pierdut suflul este o tristă dovadă a barie-

2003; Andreea Andreescu, Lucian Nastasă, Andrea Varga (ed): *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Evreii din România (1945-1965)*, Cluj-Napoca: CRDE, 2003; Lucian Nastasă, Levente Salat (ed): *Maghiarii din România și etica minoritară (1920-1940)*, Cluj-Napoca: CRDE, 2003; Andreea Andreescu, Lucian Nastasă, Andrea Varga (ed): *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1956–1968)*, Cluj-Napoca: CRDE, 2003; Monica Robotin, Levente Salat (ed): *A New Balance: Democracy and Minorities in Post-Communist Europe*, Budapest: LGI/OSI 2003.

¹³ Printre participanți găsim pe: Mircea Dinescu, Ioan Alexandru, Dan Petrescu, Smaranda Enache, Gabriel Liiceanu, Sorin Antohi, Gabriela Adameșteanu, Domokos Géza, Cs. Gyimesi Éva, Kányádi Sándor, Demény Lajos, Pálfalvi Attila, Tabajdi Csaba, Csóori Sándor, Cseres Tibor, Bodor Pál, Pomogáts Bela, Köteles Pál.

¹⁴ Vezi în legătură cu asta István Horváth: *Op. cit.*, p. 26-27, respectiv Gabriel Andreescu: *Op. cit.*, p. 36-38. Este important de notat aici că aprecierea de mai sus referitoare la caracterul singular al evenimentelor de la Tg. Mureș se referă la impactul politic al conflictului. Privind o abordare mai nuanțată a evoluției conflictelor interetnice din România post-comunistă a se vedea capitolul „Documente privind conflictele intracomunitare desfășurate în perioada 1990-1995” din: Ioaneta Vintileanu-Gábor Ádám (eds): *Poliția și comunitățile multiculturale din România*, Cluj-Napoca: CRDE, 2003.

relor de natură diferită – de concepție, de ordin material și a celor care se manifestă în legătură cu resursele umane ce pot fi mobilizate.

Unul dintre ultimele capitole memorabile ale dialogului intelectualilor se leagă de numele lui Tamás Gáspár Miklós, filosof originar din Transilvania, stabilit în Ungaria, unde a devenit în scurt timp o personalitate publică respectată, care în februarie 2001 a adresat o scrisoare „prietenilor români”, în prestigiosul săptămânal bucureștean *Dilema*, în care amintește tot ceea ce, în opinia sa, baricadează încă drumul apropierei română-maghiare. Scrisoarea a provocat o reacție spectaculoasă din partea elitei intelectuale românești contemporane, dovadă grăitoare a prăpastiei care se întinde între punctele de vedere românești și maghiare.¹⁵

De ce anume ar fi nevoie

Deși prezentarea de mai sus nu s-a alcătuit cu pretenția exhaustivității, cele enumerate pot fi socotite, poate, drept dovezi suficiente pentru a susține că inițiativele din anii 1990–2002 nici pe departe nu au fost destule pentru atacarea prejudecăților care împovărează încă relația româno-maghiară. Se poate constata că până acum nu a avut loc nici o inițiativă care să fi reușit să susțină timp mai îndelungat cadrele dialogului și să procedeze mult mai metodic la lichidarea bazată pe dialog a dezacordurilor. După euforia de la început, în a doua jumătate, respectiv în ultima treime a anilor '90 evenimentele vizând apropierea au devenit mai rare, cercul participanților s-a restrâns treptat, iar cei perseverenți păreau să fi ajuns în mod tacit la concluzia că pentru a menține aparența dialogului trebuie să se evite metodic punerea pe ordinea de zi tocmai a problemelor care ar trebui mai cu seamă discutate, în interesul depășirii antagonismelor.

Dacă încercăm să analizăm, luând în considerare toate acestea, răspunsurile sosite la ancheta inițiată de Liga Pro Europa și Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, orizontul lor spiritual și aspectele de conținut, putem constata următoarele:

1. Privind fenomenul în ansamblu, este frapant în primul rând dezechilibrul distribuției răspunsurilor: între cei care au acceptat invitația de a participa la anchetă este disproporționat de mic numărul românilor care au răspuns, clară fiind preponderența opiniilor formulate din partea maghiarilor. În pofida acestui fapt, regretabil este de menționat că în timp ce din partea instituțiilor de rang înalt ale statului român și maghiar deopotrivă au sosit răspunsuri meritorii, conducerea la vârf a organizației care reprezintă

¹⁵ La scrisoare au răspuns, printre alții, Andrei Pleșu, Theodor Baconski, Pavel Câmpeanu, Zigu Ornea, Mircea Iorgulescu, Andrei Cornea, Victor Neumann, cu puține excepții respingând cvasiunanim evaluarea lui Tamás Gáspár Miklós.

interesele politice ale maghiarimii din România nu a avut nimic de spus pe această temă.

2. Privind orizontul spiritual al răspunsurilor se conturează următorul tablou:

2.1. Răspunsurile românești, cu puține excepții, se caracterizează prin buna intenție politicoasă, deși întrucâtva distantă; atmosfera luărilor de poziție este aceea a unui optimism particular, reținut, dar al cărui mesaj pare a fi: „știm că timpul lucrează pentru noi”;

2.2. În majoritatea luărilor de poziție ale respondenților din Ungaria este considerabil mai multă obiectivitate, de obicei întrebările nu sunt eludate, dar rezultatul este că răspunsurile sunt mai pesimiste și în multe detalii mărunte se întrevăd prejudecățile specific maghiare care grevează asupra relației româno-maghiare; sunt mai multe luări de poziție maghiare asupra cărora își pune pecetea cunoașterea superficială a situației din România, drept care o considerabilă parte a propunerilor, de bună credință în fond, sunt practic imposibil de aplicat;

2.3. Pe o parte a punctelor de vedere maghiare din România își pune pecetea în mod perceptibil lipsa de speranță și, în consecință, răspunsurile au uneori un ton mai radical, judecând destul de unilateral condițiile îmbunătățirii relației româno-maghiare.

3. Analiza care se concentrează pe aspectele de conținut ale răspunsurilor s-a făcut printr-o grupare în jurul a patru întrebări: (1) ce argumente se pot aduce în sprijinul necesității inițiativelor care vizează creșterea dinamicii relațiilor româno-maghiare?; (2) ce circumstanțe, respectiv condiții împiedică în momentul de față sporirea intensității relațiilor româno-maghiare?; (3) prin ce inițiative s-ar putea înfăptui dinamizarea relațiilor bilaterale?; (4) ce părere au respondenții despre aplicabilitatea modelului franco-german de reconciliere, în contextul relației româno-maghiare?

3.1. Pentru dinamizarea relațiilor, respondenții au adus următoare argumente:

– argumentul geopolitic, respectiv interesele ambelor părți legate de integrarea euroatlantică (Dan Berindei, Gál Kinga, Mircea Geoană, Márton Árpád, Anton Niculescu, Ioan-Aurel Pop, Rais Wallner István, Somai József);

– argumentul geografic, pe de o parte faptul vecinătății, iar pe de altă parte coincidența parțială a teritoriului populat de cele două comunități (Gál Kinga, Kántor Lajos, Lendvai L. Ferenc, Ioan-Aurel Pop, Somai József, Szabad György);

– faptul că între hotarele României trăiește maghiarimea care numără 1,5 milioane de suflete, iar rezolvarea satisfăcătoare a situației care derivă de aici este interesul comun al fiecărei părți vizate (Gabriel Andreescu, Haller István, Németh Zsolt, Ioan-Aurel Pop, Somai József);

– interesele comune legate de securitatea regiunii (Vasile Dâncu, Gál Kinga, Mircea Geoană, Haller István, Tóth Gy. László);

– interesele economice comune (Vasile Dâncu, Enyedi György, Mircea Geoană, Márton Árpád, Anton Niculescu, Rais Wallner István, Szabó Vilmos);

– trecutul comun, moștenirea culturală care în parte poate fi considerată a fi comună (Bárdi Nándor, Vasile Dâncu, Ioan-Aurel Pop, Tóth Gy. László);

– comunitatea intereselor privind protecția mediului și dezvoltarea infrastructurală a regiunii (Márton Árpád, Tóth Gy. László);

– valoarea în sine a multiculturalității și interesele legate de stoparea emigrării (Kelemen Attila, Victor Neumann).

3.2. Dintre circumstanțele, respectiv condițiile care împiedică apropierea și îmbunătățirea relațiilor, respondenții au subliniat următoarele:

– injuriile și frustrările comunitare acumulate înainte de 1918 de partea română, respectiv după aceea de partea maghiară, sindromul Trianon (Bárdi Nándor, Dan Berindei, Vasile Dâncu, Kelemen Attila, Ioan-Aurel Pop);

– naționalismul ambelor părți, ignoranța reciprocă, sentimente de inferioritate și superioritate de ambele părți (Enyedi György, Gál Kinga, Jankó Szép Sándor, Kántor Lajos, Kürti László, Lendvai L. Ferenc, Victor Neumann, Anton Niculescu, Somai József, Szabó Tibor, Szabó Vilmos, Szájer József, Tóth Gy. László);

– partide naționaliste și „întreprinzători” politici de ambele părți care au interesul să se mențină caracterul tensionat al relației (Gabriel Andreescu, Vasile Dâncu, Mircea Geoană, Kántor Lajos, Ioan-Aurel Pop, Somai, Szabó Tibor, Tóth Gy. László);

– numărul mic și relativa insuficiență a inițiativelor vizând cunoașterea reciprocă și colaborarea efectivă (Dan Berindei, Enyedi György, Gál Kinga, Haller István, Rais Wallner István);

– evenimente istorice apreciate în mod contradictoriu (Jankó Szép Sándor, Lendvai L. Ferenc, Victor Neumann);

– situația nerezolvată a maghiarimii din România (Dénes László, Kende Péter, Márton Árpád);

– neîncrederea reciprocă (de exemplu Szabad György), respectiv teama de iredentismul maghiar în partea română (de exemplu Kende Péter);

– dezechilibrul intereselor (Bárdi Nándor, Dan Berindei, Horváth István);

– înclinația ambelor părți de a se claustra în adevăruri presupuse (Demény Péter).

3.3. Ca inițiativă vizând creșterea intensității relațiilor, respondenții consideră a fi necesare următoarele:

– O luare în seamă mai prevăzătoare a problemelor care grevează asupra relației, întocmirea unui catalog de probleme (Bárdi Nándor, Haller István);

– Lichidarea concepției etnocentrice privind istoria, reproducând imaginea dușmanului, de-o parte¹⁶ sau de ambele părți (Dénes László, Haller István, Márton Árpád, Victor Neumann, Ványolós A. István, Daniel Vighi);

¹⁶ Unele răspunsuri în legătură cu prejudecățile indică un punct de vedere unilateral, în sensul că inițiativele vizând lichidarea lor sunt considerate a fi necesare în corelație cu cealaltă parte exclusiv.

– Influența exercitată de ambele părți asupra gândirii publice, dezvoltarea relației bazate pe apropiere, respectiv pe valorile europene și în interesul reprimării naționalismelor (Haller István, Ioan-Aurel Pop, Rais Wallner István, Daniel Vighi);

– Extinderea relațiilor de schimb în diferitele straturi ale societății (Demény Péter, Dénes László, Haller István); colaborare mai intensă interguvernamentală și între instituțiile administrației publice locale (de exemplu, Enyedi György); lărgirea sferei schimburilor culturale, în interesul cunoașterii reciproce mai bune (Mírcea Geoană, Jankó Szép Sándor, Kántor Lajos, Kürti László, Szabad György, Tóth Gy. László, Daniel Vighi); colaborarea între diferitele societăți științifice și asociații profesionale (Enyedi György, Szájer József, Tóth Gy. László); colaborare în interesul dinamizării pieței comune a forței de muncă (Kürti László, Somai József); colaborare în domeniul turismului (Mírcea Geoană, Somai József); elaborarea unei strategii bilaterale, pentru eficientizarea protecției mediului (de exemplu Tóth Gy. László); organizarea unor manifestări sportive comune (Szabad György); activarea unor forme de colaborare între generațiile tinere (de exemplu, Enyedi György); valorificarea bilingvismului maghiarimii din România, în eforturile vizând lărgirea formelor de colaborare (Enyedi György); insistență pentru forme de colaborare transfrontalieră, care sunt legate de viața cotidiană, nu țin seama de liniile de ruptură etnice și, în consecință, nu le întăresc, respectiv nu le reproduc (Bárdi Nándor, Horváth István);

– Reglementarea satisfăcătoare a situației maghiarimii din România, ceea ce ar putea avea ca rezultat reevaluarea de către minoritate a apartenenței sale la România, fără să mai aștepte îmbunătățirea situației sale din partea țării-mamă, sau prin orientarea spre Budapesta (Bárdi Nándor, Dénes László, Somai József, Rais Wallner István);

– Practica bilingvismului bazat pe reciprocitate, în regiunile din România locuite și de maghiari, reflectarea acestui principiu în politica de învățământ și în activitatea școlară (Jankó Szép Sándor);

– Politica externă maghiară mai transparentă, care sprijină în mod consecvent integrarea euroatlantică a României (Szabó Vilmos).

3.4. În ce privește aplicabilitatea modelului de reconciliere franco-german, punctele de vedere formulate pot fi categorisite după cum urmează: (1) au fost unii care au adus diferite argumente în sensul inconsistenței, al lipsei de temeii a unei paralele între cele două situații și/sau au numit modele alternative, pe care le consideră mai potrivite, mai practice în contextul relației româno-maghiare; (2) alții au atras atenția asupra asemănarilor dintre cele două situații și au pledat pentru aplicabilitatea parțială a modelului; și, în fine (3) cei mai mulți au pus accentul pe deosebiri și, în consecință, și-au exprimat îndoielile cu privire la aplicabilitatea modelului; în această categorie mai mulți au adoptat punctul de vedere că reconcilierea româno-maghiară trebuie să parcurgă un drum particular, care nu poate fi pus în paralel cu

nici un alt drum. În cele de mai jos, prezentăm, pe scurt, în conformitate cu aceste categorii, punctele de vedere exprimate în răspunsuri.¹⁷

3.4.1. Pentru inconsistența paralelei și modele alternative, respondenții au argumentat după cum urmează:

– Conviețuirea multiculturală, bazată pe acceptarea reciprocă și pe colaborare, a francezilor și germanilor din Elveția este un model mai potrivit în contextul relației româno-maghiare decât reconcilierea franco-germană (Bárdi Nándor, Lendvai L. Ferenc, Tóth Gy. László);

– Reglementarea relației italo-austriece și aranjamentul din Tirolul de Sud este mai probabil să ducă la rezultat și în contextul relației româno-maghiare (Bárdi Nándor, Németh Zsolt);

– Modelul insulei Åland, produs al relației suedezo-finlandeze, ar putea fi mai curând un exemplu pentru relația româno-maghiară (Haller István, Kende Péter, Jankó Szép Sándor);

– Dezvoltarea relației româno-maghiare nu poate fi comparată cu reconcilierea istorică franco-germană, fiindcă ea evoluează conform logicii particulare și irepetabile a situației; în realitate se poate vorbi de modelul româno-maghiar al reconcilierii (Vasile Dâncu, Szabó Tibor), ori ar fi de dorit ca un astfel de model să fie inventat și realizat de către cei vizați: românii și maghiarii (Gál Kinga, Németh Zsolt, Szájer József);

– Reconcilierea franco-germană nu poate servi drept model, fiindcă în realitate nu este decât un mit; nu este modelul reconcilierii, ci al eludării, al disimulării problemelor, al soluțiilor de tipul: "să aruncăm vâl peste trecut" (Dénes László, Kürti László);

– Punerea în paralel a celor două modele nu are bază reală, aspirația exprimă doar dorințe (Kántor Lajos), sau nu este altceva decât un truc politic (Anton Niculescu).

3.4.2. Pentru analogia dintre cele două situații și aplicabilitatea modelului franco-german de reconciliere s-au formulat următoarele argumente:

– Interesele geopolitice comune ale celor două părți, stabilitatea regională ca miză pot fi concepute ca dovadă a analogiei între cele două părți (Gabriel Andreescu, Gál Kinga, Mircea Geoană);

– Reglementarea relației româno-maghiare poate fi concepută ca o condiție a lărgirii cu succes spre est a Uniunii Europene și a stabilizării spațiului central și est-european (Mircea Geoană, Victor Neumann, Szabad György, Szabó Vilmos);

– Analogia este întemeiată, deși procesul de reconciliere se află încă în plină desfășurare; reconcilierea trebuie să se bazeze pe respectarea cinstită, de ambele părți, a tratatului bilateral semnat în 1996 (Ioan-Aurel Pop, Dan Berindei).

¹⁷ Este important să menționăm că aceste categorii nu sunt într-o relație prin care se exclud reciproc: unele puncte de vedere, prin complexitatea lor, pot fi exemple pentru toate cele trei categorii.

3.4.3. Deosebirile dintre cele două situații și, în consecință, inconsistența analogiei au fost susținute de respondenți prin următoarele argumente:

– Spre deosebire de relațiile franco-germane, adevărata criză a relațiilor româno-maghiare este de ordinul politicii interne, este în corelație cu situația maghiarimii din România (Gabriel Andreescu, Gál Kinga);

– În timp ce Franța și Germania au fost două state influente ale Europei, și reglementarea relației lor a avut o miză pe măsură, România și Ungaria sunt două state central și est-europene, care dispun de prea puțină influență și a căror relație nu are importanță deosebită din punctul de vedere al Europei în ansamblu (Bárdi Nándor, Enyedi György, Kende Péter);

– Modelul franco-german este inaplicabil în contextul româno-maghiar, fiindcă tradițiile acestui spațiu, istoria mentalităților și cultura politică sunt diferite (Vasile Dâncu, Dénes László, Rais Wallner István);

– Deosebirile dintre teritoriile care reprezintă obiectul dezbaterii (Alsacia-Lorena și Transilvania): dimensiunile incomparabile ale minorităților care trăiesc în cele două regiuni aflate în discuție (Márton Árpád, Németh Zsolt, Szájer József), diferențe între structurile identitare ale regiunilor în cauză (Németh Zsolt, Victor Neumann, Tóth Gy. László);

– Deosebirile dintre durata și natura celor două conflicte: vrajba franco-germană a lăsat în urmă un trecut mai scurt decât cea româno-maghiară, fondul ei a fost rivalizarea pentru întâietatea în Europa, iar reconcilierea a avut loc în împrejurări care nu pot fi puse în paralel cu evoluția prezentă a relației româno-maghiare (Gál Kinga, Horváth István, Németh Zsolt, Szabó Tibor, Ványolós A. István);

– În prezentul relației româno-maghiare nu există personaje care s-ar putea compara cu politicienii care au făcut posibilă reconcilierea franco-germană, care au pus interesele Europei mai presus de interesele naționale (Jankó Szép Sándor).

Concluzie

După aprecierea inițiatorilor, tabloul care s-a conturat din răspunsuri este deosebit de bogat în învățăminte. Cu puțină exagerare, s-ar putea spune că în timp ce majoritatea celor ce s-au exprimat în numele părții maghiare protestează împotriva paralelei, sau cel puțin își exprimă opiniile în registrul neîncrederii față de posibilitățile care rezidă în model, majoritatea hotărâtoare a respondenților din partea română vorbește de reconcilierea româno-maghiară ca despre un fapt încheiat. De unde rezultă concluzia împărtășită aparent de ambele părți, anume că nu merită să ne ocupăm de problemă, în felul în care au propus inițiatorii anchetei.

Este bătător la ochi faptul că atât cei care s-au exprimat în numele părții maghiare, cât și exponenții părții române au scăpat din vedere că istoria reconcilierii franco-germane nu se încheie în 22 ianuarie 1963, prin semnarea tratatului de colaborare franco-german. Dimpotrivă, munca propriu-zisă

abia după aceea a început, și cu mai mică intensitate, dar durează și azi, după patru decenii. Iar perioada de cele patru decenii care au trecut a însemnat o colaborare interguvernamentală deosebit de serioasă, mobilizarea unor resurse însemnate de către ambele părți și a avut drept rezultat formarea unor generații întregi de tineri care s-au succedat în ceea ce privește dezvoltarea concepției lor despre relațiile franco-germane.

În aprecierea inițiatorilor acestui volum și ai anchetei care l-a precedat, pe lângă vederile importante cuprinse în enumerarea de mai sus, nu este nevoie de o dovadă mai convingătoare a imensei necesități ca, în contextul relației româno-maghiare, cineva să-și asume munca pe care, în istoria reconcilierii franco-germane, o desfășoară Oficiului Franco-German pentru Tineret (OFAJ/DFJW) de mai bine de patru decenii.

Inițiativa noastră dorește să servească această cauză. Nu putem decât să sperăm că demersul va avea ecou și că această cauză își va găsi susținători destul de influenți, încă înainte ca problema nerezolvării relației româno-maghiare să fie scoasă de pe ordinea de zi prin emigrarea în masă a minorității maghiare din România.

Cluj, septembrie 2004

Levente SALAT